

ВНЕСОК МОДЕСТА ЛЕВИЦЬКОГО У ЗАРОДЖЕННЯ БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА НА ВОЛИНІ

Серед плеяди українських митців постать Модеста Левицького (1866–1932) вирізняється обдарованістю і працьовитістю, широкою обізнаністю та глибоким патріотизмом – письменник, громадський діяч, публіцист, лікар, педагог, дипломат і поліглот. Про нього написано чимало статей, спогадів сучасників, виголошено доповіді на конференціях. Однак досі залишається мало дослідженою його музична діяльність.

М. Левицький родом з Поділля, освіту здобув у Кам'янець-Подільській гімназії та в Київському університеті. Працюючи у 1893–1897 рр. повітовим лікарем у м. Ковелі Волинської губернії, він часто відвідував садибу Косачів, які жили у с. Колодяжне, приятелював з Лесею Українкою. Вже тоді Левицький створив перші музичні композиції, ймовірно, на вірші Т. Шевченка, про це Леся пише у листі до матері Олени Пчілки 1 травня 1898 р.: «Отримала я ноти Левицького... Ноти справді гарні. ... написав музику на слова Шевченка» [13, с. 48].

У 1901 р. відбувся літературний дебют М. Левицького в журналі «Киевская Старина». З того часу його твори друкувались у періодичних виданнях та видавались окремими книгами. Разом із дружиною-письменницею працював над перекладами з російської, польської, французької літератур, добре володів латинською, грецькою, єврейською мовами [12, с. 8–9].

М. Левицький був активним учасником творення української держави. У 1919 р. у складі дипломатичної місії працював у Греції радником українського посольства. Через складну політичну ситуацію в Україні деякий час перебував в Австрії, потім у Польщі, Чехословаччині, де працював викладачем української мови та лікарем в Українській господарській академії у Подєбрадах [12, с. 8–9].

У 1923 р. у Празі та Подєбрадах відомий український бандурист-віртуоз Василь Ємець організував кілька відділів Школи гри на бандурі при товаристві «Кобзар», що стало осередком збереження українських традицій за кордоном. У 1925–1926 рр. подєбрадське товариство «Кобзар» очолював Модест Левицький, пізніше Михайло Теліга [4].

Курси гри на бандурі набули значної популярності серед українських емігрантів Чехосло-

ващини, що засвідчують світлини цього періоду (див. фото 1, фото 2). Модест Левицький разом з онуком Васильком та іншими викладачами, студентами, професорами й науковцями, серед яких – Григорій Омельченко, Іван Паливода, Михайло Теліга, відвідували курси та навчалися гри на бандурі у відомого бандуриста [11, с. 70].

Василь Ємець у спогадах про М. Левицького згадував: «...особливо було приємно бачити серед моїх учнів такого заслуженого українського діяча як д-р Модест Левицький, що, не зважаючи на свій вік (йому було тоді під шістьдесят років), одним з перших зголосився до науки і молодших потягнув за собою» [5, с. 228]. До навчання гри на бандурі М. Левицький відносився досить відповідально. При його надмірній зайнятості (лікар, професор, письменник, журналіст, член різноманітних комісій та товариств) він знаходив час вправлятися на інструменті. Він був одним з найуважніших та найдопитливіших учнів, часто першим приходив на заняття і вболівав, що на лекції було мало присутніх. За кількамісячний курс навчання сповна оволодіти інструментом було неможливо, отже і М. Левицький не міг стати віртуозом за короткий час та ще й у свій поважний вік, але він постійно удосконалював гру на інструменті [5, с. 228].

При Українській господарській академії у Подєбрадах також була організована майстерня, де було виготовлено понад 100 бандур по зразку моделі київського майстра А. Паплинського, на якій грав В. Ємець [8]. Інструментарій виготовляли і у Братиславі. Бандурист і науковець Віктор Мішалов зауважив, що ці бандури були специфічними, «вони мали діатонічний звукоряд з 12-ма басами (4 – контрабаси та 8 басів по грифі з дерев'яними кілками та двома головками на грифі) та 20–22-ма приструнками [8].

Враховуючи те, що В. Ємець був наставником та вчителем М. Левицького, вважаємо за необхідне зробити невеличкий екскурс його діяльності.

Василь Ємець (1890–1982) родом зі Слобожанщини, гри на бандурі вчився від кобзарів харківської школи – П. Гащенко та І. Кучугури-Кучеренка [6, с. 89]. Під час навчання в гімназії та Харківському університеті вдосконалював свою майстерність як виконавець та педагог. У 1913 р. у Катеринодарі (Кубань) започаткував першу і

єдину кобзарську школу для нащадків запорізьких козаків, у 1914 р. виступав у Москві на всеслов'янському концерті, у 1916 р. – у Великому Імператорському Театрі, у 1918 р. був організатором і керівником першого ансамблю бандуристів у Києві. Його роботою зацікавились композитори, музикознавці і фольклористи – К. Стеценко, П. Демуцький, М. Грінченко, П. Козицький, Л. Ревуцький – та всіляко сприяли творчому зростанню бандуриста [15, с.18]. У 1919 р. разом з українським військом В. Ємець виїхав на Захід, виступав з концертами на фронтах громадянської війни. Для вдосконалення музичної освіти деякий час навчався у Празькій та Берлінській консерваторіях. У 1923 р. очолив Школу гри на бандурі при товаристві «Кобзар» у Чехословаччині, у 1932 р. – в Парижі, у 1936 р. – у Північній Америці [6, с. 92]. Українсько-канадський музикознавець П. Маценко, характеризуючи майстерність бандуриста, підкреслив, що «спосіб гри В. Ємця постав із використанням кращих рис, засобів гри слобідської, чернігівської та полтавської шкіл, із додаванням власних штрихів, як ось тремоло, арпеджіо тощо. Техніка його гри бездоганна... В руках Ємця бандура не лише грає – вона говорить людською мовою, вона плаче і сміється» [10, с. 15].

Повертаючись до постаті М. Левицького значимо, що після розпаду Подєбрядської української академії він із сім'єю у 1927 р. повернувся на Україну та проживав у м. Луцьку Волинського воєводства, працював вчителем української мови та лікарем у Луцькій українській гімназії.

У «Спогадах про дідуся Модеста» його онук, Василь Левицький, зазначає, що Модест Пилипович дуже любив грати на бандурі. У Луцьку сам розробив креслення бандури, за яким майстер по дереву лучанин Шнідель виготовив кілька інструментів. Виконанням українських пісень та власних композицій під супровід бандури зацікавив місцеву інтелігенцію: музичні вечори організовувались у родині священика з Гнідави, у родині волинського адвоката Григорія Степури [14, с. 22–23, с. 49]. Любов до бандури та української пісні М. Левицький передавав учням Луцької гімназії, навчав їх грати на інструменті та співати (у тому числі і своїх власних пісень), кращі з учнів брали участь у концертах. Організував перший в історії Луцької гімназії гурток бандуристів. Окрім бандури добре володів фортепіано та гітарою [5, с. 229; 14, с. 50].

Як високоосвічена і висококультурна особистість письменник мав великий вплив на місцеву молодь, був добре обізнаний з фольклором Волині, знав багато народних пісень, які часто

співав, акомпануючи собі на бандурі. В одному з листів до Григорія Степури він писав: «Хоч сам я невеликий артист на цьому інструменті, бо почав вчитись на старість літ, але що сам знаю – те охоче передам любій золотій молоді нашої, надії нашої» [3, арк. 123 зв.].

М. Левицький брав активну участь у різноманітних урочистостях товариства «Просвіта» як лектор культурно-освітньої секції, як бандурист-виконавець народних та власних пісень, як акомпаніатор учнівським ансамблям [1, с. 24]. У пам'яті вихованців гімназії залишилися улюблені пісні М. Левицького: «Як почуєш вночі» (сл. І. Франка), «Гетьте, думи, ви хмари осінні» (сл. Лесі Українки), «Щоб співати колір чорний» та інші [2, с. 5].

Маючи композиторський хист, він написав музику на вірші Лесі Українки «Колискова» та «Соловейковий спів». Про це зазначив дослідник М. Онуфрійчук у статті «Модест Левицький любив і творив музику», тут же подані ноты цих творів, їх переслала автору статті колишня учениця Луцької гімназії Наталія де Брилка з Венесуели [9, с. 334].

Поклав на музику вірш Б. Грінченка «Смутні картини», писав музику на слова Т. Шевченка, також творив власні композиції – «Ой, чого ти, тополенько, сумно похилилась» та інші [9, с. 334].

Влітку 1931 р., гостюючи у своєї сестри Софії Левицької у Парижі, Модест Пилипович мав зустріч зі своїм вчителем-бандуристом Василем Ємцем, розповідав про успіхи своїх учнів, переживав за долю бандури, яку вважав дорогоцінним скарбом української нації, продемонстрував кілька власних композицій, акомпануючи собі на фортепіано [5, с. 229].

У 1933 р. у Луцьку відбувся сольний концерт бандуристки Ганни Білогуб (1900–1978), яка згодом стала визначною мистецькою постаттю і завдяки своїй виконавсько-просвітницькій діяльності суттєво піднесла рівень виконавства на бандурі. У репертуарі бандуристки були твори М. Левицького – «Ой чого ти, тополенько, сумно похилилась» та «Колискова» (вірш Лесі Українки). Зі шпальт тогочасної місцевої преси довідуємося, що бандуристка Ганна Білогуб, одна з перших жінок-бандуристок у Західній Україні, була ученицею Модеста Левицького [7].

Отже, діяльність Модеста Левицького у Луцьку у 1927–1932 рр. мала безпосередній вплив на зародження бандурного мистецтва Волині, вона проявилась у просвітницькій та педагогічній роботі, у композиторській творчості, у виготовленні інструментів, у функціонуванні першого ансамблю бандуристів Луцької української гімназії.

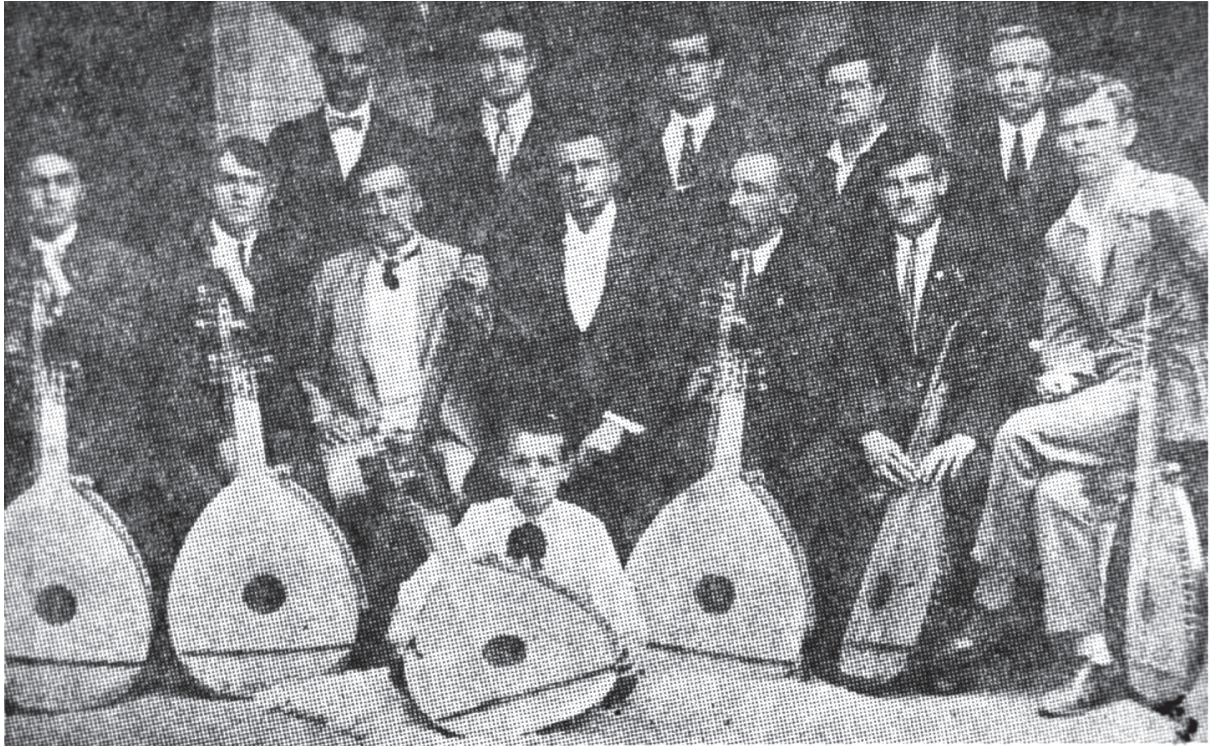

Фото 1

Курси бандуристів В. Ємця (м. Подєбради, М. Левицький 3-й зліва)

Джерело: Ємець В. Модест Левицький і кобзарська справа // Сяйво душі Модеста Левицького : життя і творчість / [упор. Л. Токарчук]. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2009. – С. 226.

Фото 2

Школа гри на бандурі В. Ємця (м. Прага, Чехословаччина, 1923 р.)

(М. Левицький у другому ряді 3-й справа)

Джерело: Самчук У. Живі струни. Бандура і бандуристи. – Детройт : Друкарня Петра Майсюри, 1976. – С. 71.

Джерела та література:

1. Власовський І. Луцька просвіта : 10 літ просвітнянської праці 1918– 1928 / І. Власовський. – Львів, 1928. – 70 с.
2. Гіщинська Р. Розвиток бандури на Волині: краєзнавчий нарис, пісні / Раїса Гіщинська. – Луцьк: Надстир'я, 2005. – 72 с.
3. Державний архів Волинської області
Ф. 522 Степура Григорій, адвокат, м. Луцьк Волинського воєводства. 1922 – 1929 рр.
оп. 1
Спр. 6. Матеріали батьківського комітета Луцької української гімназії, 26.12.1926 – 27.05.1929 рр., 243 арк.
4. Дутчак В. Творча діяльність Василя Ємця: синтез бандурного мистецтва українських етнічних спілнот [електронний ресурс] / В. Дутчак. – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vpu/Myst/2009-2010_17-18/statti/Dutchak.pdf
5. Ємець В. Модест Левицький і кобзарська справа / В. Ємець // Сяйво душі Модеста Левицького : життя і творчість / [упор. Л. Токарчук]. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2009. – С. 226–229.
6. Калинівський М. Василь Ємець – видатний український митець ХХ століття / М. Калинівський // Народна творчість та етнографія. – 1999. – № 4. – С. 89–93.
7. Концерт бандуристки Г. Білогубової та співачка І. Сайка // Українська Нива. – 1933. – Ч. 37. – С. 3.
8. Мішалов В. Ю. Мистецтво бандуристів в українських еміграційних центрах у міжвоєнних роках [електронний ресурс] / В. Ю. Мішалов. – Режим доступу <http://khotkevych.org/tmp/081208173720c.html>
9. Онуфрійчук М. Модест Левицький любив і творив музику / М. Онуфрійчук // «Роде наш красний...» : Волинь у долях краян і людських документах. – Т.1. – Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1996. – С. 334–337.
10. Савицький Р. Василь Ємець у звукозаписах / Р. Савицький // Бандура. – Нью-Йорк, 2000. – № 73–74. – С. 15–18.
11. Самчук У. Живі струни. Бандура і бандуристи / Улас Самчук. – Детройт: Друкарня Петра Майсіюри, 1976. – 467 с.
12. Стащенко Н. Син Поділля і Волині / Н. Стащенко // «Роде наш красний...» : Волинь у долях краян і людських документах. – Т. 3. – Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999. – С. 8–16.
13. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. Т. 11 : Листи / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1978. – 478 с.
14. Українська гімназія в Луцьку, 1918–1939 : спогади / [ред. та упоряд. Л. Токарчук]. – Луцьк, 1998. – 214 с.
15. Уманець В. Зародження і розвиток кобзарського професіоналізму. Перший ансамбль. Розвиток кобзарства в 20-ті роки / В. Уманець // Бандура. – № 53–54. – Нью-Йорк, 1995. – С. 18–22.

